

DRIE ORANJE-KONINGEN

EEN HOORCOLLEGE
OVER WILLEM I, II EN III
IN TIJDEN VAN OORLOG
EN REVOLUTIE

door Jeroen Koch, Jeroen van Zanten
& Dik van der Meulen

Inhoudsopgave

College 1. Koning Willem I: 1772 tot 1843, door Jeroen Koch

- H1. Een koningsleven
- H2. Erfprins in de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden: 1772-1795
- H3. Dolende vorst: 1795-1813
- H4. Koning van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden: 1813-1830
- H5. De natie van Noord en de natie van Zuid, Nederland en België: 1828-1839
- H6. Abdicatie en levensavond: 1837-1843

College 2. Koning Willem II: 1792 tot 1849, door Jeroen van Zanten

- H7. Een jeugd in ballingschap: 1792-1813
- H8. Prinsenkoorts: 1813-1830
- H9. Verdriet om België: 1830-1840
- H10. Een romantische koning: 1840-1848
- H11. Conservatief of liberaal? 1848-1849

College 3. Koning Willem III: 1817 tot 1890, door Dik van der Meulen

- H12. Koning in opleiding: 1817-1840
- H13. Oorlog met de grondwet: 1840-1853
- H14. Restauratie zonder resultaat: 1853-1869
- H15. Toen wendde hij zich af en vrat zich op van spijt: 1839-1877
- H16. De oude vorst: 1877-1890

JEROEN KOCH

Jeroen Koch is historicus en houdt zich bezig met politieke en intellectuele geschiedenis vanaf de Verlichting. Ook heeft hij een bijzondere belangstelling voor Europese en Amerikaanse literatuur sinds 1850. Hij is verbonden aan de Universiteit Utrecht waar hij ook doceert. Koch heeft verschillende boeken gepubliceerd. In 2007 verscheen van zijn hand de biografie van Abraham Kuyper. Zes jaar later, in 2013, verzorgde hij de biografie van Willem I in het kader van de Koningsbiografieën. In 2018 verscheen het boek *Oranje in revolutie en oorlog. Een Europese geschiedenis, 1772-1890*, dat een synthese is van de drie Koningsbiografieën.

JEROEN VAN ZANTEN

Jeroen van Zanten promoveerde in 2004 in Leiden op de politieke cultuur in Noord-Nederland ten tijde van Willem I. Hij is als docent Nederlandse Geschiedenis verbonden aan de Universiteit van Amsterdam. Van Zanten heeft verschillende boeken gepubliceerd. Zo verscheen van hem de biografie *Koning Willem II 1792-1849* (2013) en *Waterloo* (2015).

DIK VAN DER MEULEN

Dik van der Meulen is neerlandicus, historicus en biograaf. Hij schrijft over uiteenlopende onderwerpen. Voor zijn biografie van Multatuli ontving hij in 2003 de AKO Literatuurprijs. Zijn biografie van koning Willem III werd in 2014 bekroond met de Libris Geschiedenis Prijs. Zijn boek *De kinderen van de nacht* werd bekroond met de Jan Wolkers Prijs voor het beste Nederlandse natuurboek.

HOVO AMSTERDAM

Dit hoorcollege is tot stand gekomen in samenwerking met HOVO Amsterdam. Sinds 1990 biedt de Vrije Universiteit - onder de noemer HOVO Amsterdam – colleges en cursussen op universitair niveau voor iedereen vanaf vijftig jaar op het gebied van de geesteswetenschappen, de sociale wetenschappen en de natuurwetenschappen.

Kijk voor meer informatie en het actuele aanbod op www.hovo.vu.nl

Synopsis van het hoorcollege DRIE ORANJES

College 1. Koning Willem I: 1772-1843

H1. Een koningsleven

Beschrijving staatsieportret Willem I door Joseph Paelinck, 1818. Geïdealiseerd: Willem I zoals hij is gecanoniseerd. Krachtige leider die wist wat hij met zijn land wilde. Troon, regalia: kroon, staf, grondwet. Boodschap: plicht, verhevenheid, toewijding, het vorstenportret als 'politieke daad'. Dit is de koning-koopman, de kanalenkoning, de Nederlandse 'burgerkoning', de landsvader uit de Canon van de Nederlandse geschiedenis, 2006. Positieve connotaties. Maar Willem I heeft nog meer bijnamen: de koperen koning, de koppige koning, een verlicht despoot, de Nederlandse Napoleon. Subgenre geschiedschrijving: Ernst Kossmann: 'Willem I wist nooit goed, wie hij was.' Misschien toch meer een probleem van de historici dan van de Oranjevorst zelf.

Zeker is dat het leven van de Oranjeprins, die bij zijn geboorte in 1772 stadhouder zou worden (net als zijn in 1792 geboren oudste zoon, de latere koning Willem II), ongewoon was. Aan een koningsleven is niets gewoon: unieke positie, hoge eisen, grote ver-

wachtingen; verstrengeling persoonlijke, politieke en dynastieke dimensies.

Korte toelichting:

- a Het persoonlijke en politieke leven van de vorst. ('Dynastieke politiek': besturen, oorlog voeren, huwelijkspolitiek bedrijven met de kinderen: Willem I echte bestuurder, zeker geen militair).
- b De internationale politieke, economische en culturele context (revolutie/oorlog).
- c De ontwikkeling van de constitutionele monarchie en het Nederlandse staatsbestel.
- d De ontwikkeling van het ambt, het hofleven en het nationale koningschap.
- e De beeldvorming rond de koning.

H2. Erfprins in de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden: 1772-1795

- Verwachtingen: geboorteaankondiging van Willem Frederik: voorvaderen, vrijheid en vaderland. Omstreken Oranjes: vrijheid met (protestanten), door (herinnering aan Willem de Zwijger, Maurits, Frederik Hendrik, stadhouder-koning Willem III), tegen (staatsgezinden, de stedelijke regenten), zonder (stadhouderloze tijdperken, 'de ware vrijheid') Oranje.
- Onrust alom: Vierde Engelse Oorlog en patriotten, Willem V, 'O vorst Willem, het is alles uw schuld', Wilhelmina van Pruisen, Goejanverwellesluis
- Jeugdige getuige van de kleine burgeroorlog; Nijmegen, bespotting van zijn ouders, (opbouw) Pruisische legermacht, Oranjefurie.

Praktisch verlichte opvoeding: militair plichten (Duitsland), bestuurder, docent de raadpensionaris Van de Spiegel; bestuur dient het algemeen geluk.

- Uitgehuwelijkt aan zijn nichtje Wilhelmina van Pruisen Mimi, 1791 Brandenburger Tor!
- Dynastieke plicht vervuld: 6 december 1792. Geboorte zoon Willem, in 1797 door Frederik ('heir and spare'), twee dochters. Willem Frederik klaar voor het stadhouderschap, wilde ook, maar werd het niet.

H3. Dolende vorst: 1795-1813

-Kraamkamer Mimi geboorte Willem II: berichten uit Frankrijk, waar de revolutie overkookt. 1 februari 1793, tien dagen na dood onder guillotine van Lodewijk XVI, oorlogsverklaring van Franse en Bataafse (uitgeweken patriotten) revolutionairen aan Willem V en de Engelse koning; inval (Willem Frederik administrator troepen) en vlucht.

- Steun bij familie in Engeland en Pruisen; Coalitieoorlogen (wisselende bondgenootschappen tegen Frankrijk, tegen Napoleon 1792-1814, zeven in totaal).

Onderdeel daarvan in 1799: terugveroveren van de Republiek, inval in de kop van Holland. Mislukt. In de ban van de nieuwe sterke man in Frankrijk, 'Bonaparté'

- Vrede van Amiens 1802: Willem Frederik 'onderhandelt' met Napoleon over schadeloosstelling: Fulda +, ruzie met Willem V.

- Landesvater van Fulda, van 1802 tot 1806; geforceerde modernisering van het bisdom (industriescholen, wegeaanleg, gezondheidszorg, onderwijs). Gelukkige jaren, op het Carnaval in Berlijn na.

1806 rampjaar. Overlijden Willem V, Willem Frederik leider van de dynastie, Prins van Oranje; oktober Jena en Auerstedt: Willem Frederik uit de gratie bij Napoleon, in Berlijn (te schande gemaakt door overgave Erfurt + knieval voor Napoleon/krijgsraad 1807). Alles kwijt, overlijden dochtertje Paulien. (Lodewijk Napoleon in Holland kon er ook nog wel bij, bericht maakt weinig indruk)

- Plan: 'Project Willem', zoon voorbereiden op huwelijk met Charlotte, prinses van Wales (komt er bijna van in 1814, maar Willem II trouwt ten slotte Russisch, Anna Paulowna). Oxford, Spanje, adjudant van Wellington. 1812 Russische veldtocht, voorbereiden op Europa na Napoleon.

H4. Koning van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden: 1813/15-1830

Maart 1813: brief uit Nederland aan Wilhelmina van Pruisen. Verslag van de stemming in de Nederlanden. Gerucht Engelse vloot in aantocht met de Oranjeprins als 'Koning van Holland'. Aan Willem Frederik schrijft ze:

het zou zonder twijfel interessant zijn iets te weten van de werkelijke stemming van de natie en van de ideeën van het weldenkend deel ervan. Dat ons Huis er nog altijd geliefd is, en dat men ons terug wil, dat geloof ik wel. Maar op welke wijze en onder welke voorwaarden? En wat willen ze van hun kant doen om ons terug te krijgen? [...] Het eerste wat thans moet gebeuren, is het land bevrijden van het huidige juk. [...] Maar als men U in een spontane opwelling tot de troon roept, dan denk ik dat U dat niet zult weigeren, dat wil zeggen, mits dit strookt met de plannen van de grote mogendheden. Zij bepalen het lot van Europa. Ik raad U echter aan iedere schijn te vermijden dat U het koningschap zoekt.

- 1813-1814: belangen Huis Oranje, Nederlandse elite (Hogendorp) en mogendheden (Groot-Brittannië) vallen voor even samen. Alweer hoogst gecompliceerd: welk gebied?

- Welke titel? (Stadhouder, Groothertog, Koning, voorlopig 'Soeverein Vorst' noordelijke Nederlanden, Oorlog tegen Napoleon tot 1 april 1814; Zuiden erbij? (Katholiek, Oostenrijkse belangen, is VKN sterk genoeg om Frankrijk in te dammen?). Congres van Wenen. Ja, VKN en ja Koning! Napoleons terugkeer van Elba bepaalt moment van proclamatie koningsschap, 16 maart 1815; Waterloo vestigt koningshuis, Willem II: Held van Waterloo.

- Restauratievorst, Wenen, legitimiteit, in de Nederlanden, teruggekeerde vorst? Vader van de natie? Ja in noord, niet in zuid ('geadopteerde kinderen'); protesten tegen grondwet 1815: vrijheid, gelijkheid protestantisme, katholicisme, staatschuld noord en zuid, onevenredigheid representatie. Manipulatie bij door drukken grondwet 1815 ('Hollandse rekenkunde').

- koning over de natie als vader over huisgezin, alternatief voor revolutionaire natiemodel vrije en gelijke burgers, citoyens: kern grondwet voor Willem I in artikel 73: 'De Koning alleen besluit'. Koninklijke Besluiten, tienjarige begroting, Den Haag/Brussel altijd gelijk. Autocratische neigingen, ministers als 'bloote commiezen'.

- Het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden als verlicht project: 'Fulda in het groot.' Welvaartspolitiek: financiële instellingen (Ned'sche Bank, Société General, Nederlandsche Handelmaatschappij (industrie zuid, handel noord, koloniën, Java-oorlog, Cultuurstelsel), infrastructuur (kanalen, handel, wegen). Mistige financiële constructies.

H5. De natie van Noord en de natie van Zuid, Nederland en België: 1828-1839

- Goede jaren Willem I: 1818-1825.
- Verlichte cultuurpolitiek: taal (liberale juristen, bestuurders sterk Frans georiënteerd), kerk (onderwijs, kerk of Nut, priesteropleiding, concordaat, Willems plan voor landskerk). Bij kritiek: persvervolg.
- Toenemend verzet in Zuiden; liberalen en RK, 'Monsterverbond'. Taalpolitiek, pers, ruimte voor kerk, belastingen te hoog, tegenvallende oogsten. Petitiebeweging: herstel der grieven: 'koning eerbiedig onze rechten!'.
 - Rondreis Willem I: 'oppositie slechts kleine minderheid'.
 - Revolutionaire onrust in Frankrijk slaat over naar Brussel. Oproer in de muntopera op verjaardag Willem I, 24 augustus, slaat vlam in de pan.
 - Onderhandelen (zoon Willem) en repressie (zoon Frederik) tegelijk: septembergebeurtenissen, stadsoorlog.
 - Was het mogelijk het zuiden te behouden? Zeker, maar Oranje verliest steun van de mogendheden op de Conferentie van Londen.
 - Zomer 1831 Leopold: Tiendaagse veldtocht. Zegen voor Leopold! al heeft hij veel last van het Belgische orangisme, aanhangers van Willem I en Willem II.
 - Noorden schaart zich om de vorst: protestantser dan ooit. Willem I legt zich niet neer bij Belgische onafhankelijkheid. Weigert verdragen te tekenen. Permanente mobilisatie Noord-Nederlandse leger. Grote kosten: oplappende staatsschuld: tot 200 procent BBP.

H6. Abdicatie en levensavond: 1837-1843

1840 Abdicatie: VKN mislukt, aandringen liberalen op grondwetsherziening (geloven de financiële cijfers niet meer), rel rond tweede huwelijk. Hier speelt zijn opvolger centrale rol.

Willem I en Willem II:

Vader en zoon: jaloezie sinds Waterloo. *'Ik heb ook bij Waterloo gevochten...'*. 'Dynastieke claustrofobie Willem II sinds de Charlotte-plannen

Tweede huwelijk, Henriette d'Oultremont (Julie van der Goltz); revolte au serail. Henriette RK, Belgisch, te lage adel (hoewel: bisschop Luik). Campagne van Willem II tegen zijn vader; bemiddeling Belgische gezant bij Heilige Stoel (neef Henriette),

Nogmaals de bijnamen nalopen: de koning-koopman, de kanalenkoning, de Nederlandse 'burgerkoning' (ondernemerschap), de landsvader.

de koperen koning, de koppige koning

een verlicht despoot, de Nederlandse Napoleon.

Ernst Kossmann: *'Willem I wist nooit goed, wie hij was.'* Vlak voor aftreden: *'Monsieur, je suis né républicain'*.

College 2. Willem II: 1792 – 1849

H7. Een jeugd in ballingschap: 1792-1813

On-Nederlands, dramatisch en avontuurlijk. Met deze woorden is het leven van koning Willem II (1792-1849) het beste te beschrijven. Op tweejarige leeftijd vlucht hij samen met zijn moeder en grootmoeder naar Engeland. Kort daarna vinden hij en zijn familie een veilig heenkomen in Berlijn. Hier groeit Willem op en wordt hij opgeleid aan de beroemde Pruisische Militaire Academie. Na verloop van tijd voelt hij zich meer Duits dan Nederlands. Als zijn vader besluit hem naar Engeland te sturen, om in Oxford te studeren en van hem een geschikte huwelijkskandidaat te maken, breekt dan ook zijn hart. Veel liever was hij in Berlijn gebleven, en officier geworden in het Pruisische leger.

Willem II:

‘Wat ik tijdens mijn vuurdoop voelde is onbeschrijfelijk. Het was geen angst. Het was totaal anders dan ik had verwacht; ik voelde me volmaakt tevreden.’

H8. Prinsenkoorts: 1813-1830

Na twee jaar studie in Oxford, wacht hem alsnog een soldatenleven als adjudant van Wellington in Spanje en Portugal. Tijdens deze campagne op het Iberisch schiereiland – door militair historici ook wel Napoleons Vietnam genoemd – bewijst Willem zich als moedig en bekwaam soldaat. De eer die hem op het slagveld wordt toegezwaaid, doet zijn vader besluiten een huwelijksverbintenis na te streven met prinses Charlotte, de Britse troonopvolgster. Willem voelt weinig voor dit gearrangeerd huwelijk, maar gehoorzaamt zijn vader. Charlotte blijkt uiterst wispelturig. De prinses en Willem verloven zich, maar tot tweemaal toe verbreekt zij de verbintenis.

Vernederd keert Willem hierna terug naar de Nederlanden, waar de positie van zijn vader en familie na negentien jaar ballingschap is hersteld. Willem kan in Holland zijn draai niet vinden, en vertrekt naar Brussel. Aldaar wordt hij medeverantwoordelijk voor de Britse troepen en de verdediging van de Zuidelijke Nederlanden. Tijdens de veldslag bij Waterloo, niet veel later, is hij een van de hoofdrolspelers. Opnieuw bewijst hij een moedig militair te zijn, en wordt hij overladen met eerbetoen. Onder de indruk van zijn heldendaden, stelt de Russische tsaar hem voor in het huwelijk te treden met zijn zus, Anna Paulowna.

Willem II in zijn autobiografische aantekeningen:

‘Ik probeerde niet toe te geven aan mijn afkeer, maar was diep ongelukkig. Ik vond het erg moeilijk mijn twee adoptievaderlanden, Engeland en Pruisen, los te laten. Ik kende Holland slechts als het land dat mij op tweejarige leeftijd had verstoten.’

‘De rol van de erfprins viel mij zwaar. Ik kon me op niemand verlaten, had geen kennis van zaken en had geen vrienden tegenover wie ik me open kon stellen. Ik voelde spoedig de afstand [...] die, tegen mijn zin, bestond tussen de opvolger van de troon en andere mensen.’

H9. Verdriet om België, 1830-1840

In 1817 keren Willem en Anna terug naar de Nederlanden. De relatie met zijn vader, koning Willem I, is slecht en het paar besluit zich in Brussel te vestigen. Willem legt zich toe op het verzamelen van kunst, reist veel, en ontwikkelt een belangstelling voor architectuur en techniek. In 1829 betreft zijn vader hem

opnieuw bij het landsbestuur, in de hoop de populariteit van zijn zoon in de Zuidelijke Nederlanden te gebruiken om een einde te maken aan de onvrede aldaar onder de bevolking. Willem waarschuwt zijn vader dat hij concessies moet doen, maar de koning weigert. In augustus 1830 breekt een opstand uit in Brussel en niet veel later roepen de Zuidelijke Nederlanden de onafhankelijkheid uit. Voor Willem is het verdriet van het verlies van België groot. 'Nooit zullen wij weer een herfst in ons Tervuren meemaken', schrijft hij aan Anna.

'Ik hield van de prins, ik heb met spijt tegen hem gevochten.'

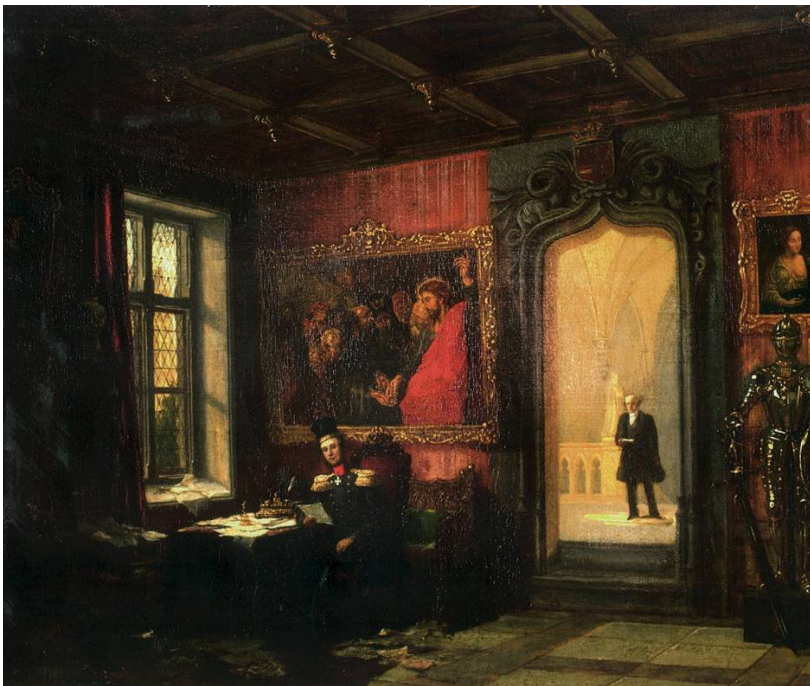
Alexandre Gendebien

H10. Een romantische koning: 1840-1848

In 1840 volgt Willem zijn vader op, nadat deze is afgetreden om in het huwelijk te kunnen treden met een Belgische aristocrate. Bij zijn aantreden verkondigt Willem II een 'andere koning' te willen zijn dan zijn vader, minder autocratisch en liberaler. Het landsbestuur valt hem echter zwaar en in de loop van de tijd, mede door de economische malaise, stelt hij zich steeds behoudender op.

'Momenteel bevinden wij ons beiden aan het hoofd, u aan dat van een enorm rijk en ik aan dat van een klein volk, aan welks geluk ik al mijn tijd toewijd. Maar ik besef meer en meer dat als ik deze taak, welke ik zeker niet zelf heb gekozen, goed wil vervullen, het noodzakelijk is mezelf volledig buiten beschouwing te laten en mijn eigen ik te vergeten.'

Willem II aan zijn zwager Tsaar Nicolaas

Sophie van Wurtemberg schreef:

"...het 'horloge' van haar schoonvader 'op 19 juni 1815' was gestopt met lopen. De grote indrukken van zijn jeugd [...] waren oneindig gefixeerd' en 'diep in hem doorgedrongen'

Volgens dochter Sophie deed haar vader elke dag een ronde langs zijn geliefde verzameling 'om zijn gedachten tot rust te laten komen bij de sporen van zijn verleden'.

H11. Conservatief of liberaal? 1848-1849

In september 1847 vindt hij iets zijn liberale zelf terug en stemt hij in met een grondwetsherziening. Als in februari 1848 in Frankrijk revolutie uitbreekt, raken de hervormingen in Nederland in een stroomversnelling.

Uit angst voor revolutie, en onder druk gezet door radicale politici en journalisten, gaat Willem II akkoord met een vergaande herziening van het staatsbestel en benoemt hij Thorbecke tot voorzitter van de grondwetscommissie. In het jaar dat volgt, stelt Willem zich volledig ten dienste van de nieuwe grondwet. Het zware regeringswerk, en de vele sigaren die hij elke dag rookt, wordt hem uiteindelijk fataal. Op 17 maart 1849 overlijdt hij na een kort ziekbed in Tilburg.

H12. Koning in opleiding: 1817-1840

Willem III werd op 19 februari 1817 in Brussel geboren, als oudste zoon van de latere koning Willem II en diens vrouw Anna Paulowna. Hij was de eerste Oranjetelg waarvan bij de geboorte al vaststond dat hij – mocht hij in leven blijven – eenmaal koning der Nederlanden zou zijn. Samen met zijn jongere broers werd hij in de traditie van de Verlichting opgevoed, waarbij het buitenleven een grote rol speelde. Zijn scholing was intensief en droeg een zwaar militair stempel. In de jaren 1830 studeerde hij in Leiden en trouwde hij met prinses Sophie van Württemberg. Inmiddels had zijn toekomstig koningschap een zware tegenslag ondervonden: door de opstand van de Zuidelijke Nederlanden was het koninkrijk in één klap gehalveerd.

H13. Oorlog met de grondwet: 1840-1853

In 1840 was Willems grootvader afgetreden, als gevolg van staatkundig falen en een ondoordachte keuze van een tweede echtgenote. Omdat zijn vader koning werd, ging Willem voortaan als troonopvolger door het leven. Zijn invloed op het landsbestuur was gering, al was hij als lid van de Raad van State als adviseur betrokken bij wijzigingsvoorstellen voor de grondwet. Hij betoonde zich daarbij een onversneden conservatief. In 1848 werd de Raad van State, net als de ministerraad, overvallen door de ingrijpende grondwetsherziening van de liberaal J.R. Thorbecke. Willem, fel gekant tegen elke beknotting van de macht van de koning, besloot van de troonopvolging af te zien. Na het tamelijk onverwachte overlijden van zijn vader in maart 1849 liet hij zich echter alsnog inhuldigen. Met het eerste kabinet van Thorbecke (1849-1853) stond hij op voortdurende voet van oorlog, maar hij kon Thorbeckes belangrijke wetsvoorstellen niet tegenhouden. Wel slaagde hij erin het kabinet met hulp van de protestantse Aprilbeweging ten val te brengen.

H14. Restauratie zonder resultaat: 1853-1869

Het privéleven van Willem was al even ongelukkig als zijn politieke bestaan. Hij en Sophie kregen weliswaar drie kinderen, maar ze konden elkaar nauwelijks verdragen. In 1851 overleed hun tweede zoon, Maurits, wat voor hun huwelijk dramatische gevolgen had. Ze scheidden van tafel en bed, en zouden elkaar nog maar zelden zien. Het slechte huwelijk had ook gevolgen voor het aanzien van het koningschap: het koninklijk echtpaar gold immers als een rolmodel voor het volk. Bijkomend probleem was dat Willem zich een reputatie verwierf moeilijk in de omgang te zijn en vaak zelfs ronduit sadistisch, zowel tegen mensen als dieren.

H15. Toen wendde hij zich af, en vrat zich op van spijt: 1839-1877

Vanaf 1853 leek de koning de politieke wind in de rug te hebben. Gesteund door een conservatieve meerderheid in het parlement bestuurden tien jaar lang behoudende kabinetten het land. Daarbij kwam dat Willem zijn populariteit wat wist op te vijzelen door in 1855 en 1861 gebieden te bezoeken die door overstromingen waren getroffen. De persoonlijke en hartelijke wijze waarop hij de getroffensten bijstond, bleef niet onopgemerkt. Hij slaagde er echter niet in de grondwetswijzigingen van 1848 terug te draaien. Vanaf 1862 kreeg hij opnieuw te maken met een kabinet onder leiding van Thorbecke – maar het duurde tot 1866-1868 voordat hij écht in politieke moeilijkheden kwam. Door twee grote politieke nederlagen verloor hij het grootste deel van de macht die hij nog had.

H16. De oude vorst: 1877-1890

Na 1868 trok Willem III zich in toenemende mate terug van de Haagse politiek. Hij verbleef veel op Het Loo, waar hij zich overgaf aan landbouwkundige experimenten, kunst en muziek, en aan jachtpartijen. Hoewel zijn culturele belangstelling niet te ontkennen was, werd hij steeds beruchter door zijn losbandigheid. Hij vertoonde zich openlijk met maîtresses. Een dieptepunt was zijn verblijf in een villa in Zwitserland, waar zijn gedrag een diplomatiek schandaal veroorzaakte. In 1877 overleed koningin Sophie, waarna Willem op zoek ging naar een nieuwe echtgenote. Die vond hij in prinses Emma van Waldeck en Pyrmont. Nadat hij met haar was getrouwd, belandde zijn persoonlijk leven in rustiger vaarwater en nam ook zijn populariteit weer wat toe. Ze kregen een dochter, Wilhelmina. Zij zou de redding van de dynastie blijken, omdat haar halfbroers Wiwill en Alexander kort na elkaar overleden. Ondanks deze ontwikkelingen lag het koningschap vaak onder vuur, ook als gevolg van de opkomst van het socialisme. Koning Willem III overleed op 23 november 1890, in paleis Het Loo.

Aanbevolen literatuur

Jeroen Koch, *Koning Willem I. 1772-1843* (Boom, Amsterdam 2013)

Jeroen van Zanten, *Koning Willem II. 1792-1849* (Boom, Amsterdam 2013)

Dik van der Meulen, *Koning Willem III. 1817-1890* (Boom, Amsterdam 2013)

Jeroen Koch, in samenwerking Dik van der Meulen en Jeroen van Zanten: *Oranje in revolutie en oorlog. Een Europese geschiedenis, 1772-1890* (Boom Amsterdam, januari 2018)

Els Witte, *Het verloren koninkrijk. Het harde verzet van de Belgische orangisten tegen de revolutie 1828-1850* (Antwerpen 2014)

COLOFON

Home Academy Publishers geeft hoorcolleges uit voor thuis en onderweg. Direct te downloaden of onbeperkt te streamen in de Home Academy Club. Interessante onderwerpen, van geschiedenis tot natuurwetenschappen, voorgedragen door boeiende sprekers. Zo kunt u kennis opdoen in de auto, in de trein, op de fiets of thuis op de bank. Download de Home Academy app voor het beluisteren van onze hoorcolleges op een smartphone of tablet.

Kijk verder op WWW.HOME-ACADEMY.NL

UITGAVE Home Academy Publishers
Middelblok 81
2831 BK Gouderak
Tel: 0182 - 37 00 01
E: info@home-academy.nl

Deze uitgave is tot stand gekomen i.s.m. **HOVO Amsterdam**

OPNAME	Sandro Ligtenberg (Amsterdam, oktober - december 2017)
STEM INLEIDING	F.C. van Nispen tot Sevenaer
MUZIEK	Cok Verweij
MASTERING	Frits de Bruijn
VORMGEVING	Floor Plikaar

© Copyright 2016 Home Academy Publishers, Den Haag
ISBN 978 90 8530 175 2
NUR 77, 78

Alle rechten voorbehouden. Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen, mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, uitgeleend, verhuurd, uitgezonden, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door (foto)kopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaand schriftelijk toestemming van de uitgever.